

+ Pomhaj Bóh

Časopis ewangelskich Serbow

Budyšin, december 1990

12. čisło · Lětnik 40

Bože słowo za nas

Hlej, twój kral přindže k tebi, prawy a pomocnik
Sacharja 9,9

Swědkojo Jehowy wotpokazuja, swjećić adwent a hody. Woni mjenja, zo su hody po pochadže a po džensnišim wašnju pohanski swjedžeń. Nimaja woni prawje? Haj, hody su so wuwili z pohanskich zymskich swjedzenjow starowěka. Haj, džensniše wašnje hody swjećić je jara pohanske. Kupnicy wotwrja swoje durje a wrota, zo bychu sej na kóncu lěta hišće zawěsćili wosebje wysoki wobrot. Ludžo honja za darami a za jědžu. Hodowna hudźba ma tworić tu prawu sentimentalnu atmosferu, w kotrež so najrjeńšo nakupuje. Skónčnje: Přěni křescenjo njeswjećachu hody. Kak hewak by móht Pawoł pisać na Galatiskich (4,9): „Wy dźeržiče dny a měsacy a swjate časy a lěta. Ja boju so wo was, zo sym so snadź podarmo mjez wami prócował.“

A tola: Hody swjećimy jako dopomnjenje na to, zo je so narodził naš Zbóžnik, kiž je za nas wumrěl a je nětko žiwy za nas wot wěčnosće do wěčnosće. Jězus je so jako naš prawy pomocnik narodzil. To je nadźija za nas, za swět, za kóždoho jednotliwca. Njedyrbjeli my tutu wažnu wěc zhmoadnje wopominac? Hdyž sej křescenjo njewučinja kruty datum za tute spominanje, potom hrozja tola strach, zo so na to jónu cyłe pozabudže.

Tutón wobsah hodow dyrbi za nas w srjeźišću stać, jelizo woprawdźite hody swjećimy. Swětnje hodowne wašnja njech njepřerostu křescanski zmysl adwenta a hodow. Nječiče sej tohodla žane přewulke starosće, što budžemy jěsć a pić, što budžemy sej mjenzobu darić. Skónčnje móže sej nětko kóždy sam to kupić, štož won nuznje trjeba abo z čimž chce sej swoje žiwjenje porjeńšić. Njedajmy

*

so popadnyć wot reklamy kupnicow a wiko-warjow, tež nic wot sentimentalneje hudźby, kotraž chce nam rjany džěšćowski swět nabarbić. Njezabudźmy: Jězus je so chudy narodzil a je chudy ze swěta wotešoł, bohaty jenož w swojej krutej dowěrje do swójeho njebjeskeho Wótca. My mamy lětsa bohate hody, tohodla nas Jězus lětsa wosebje prosy, na tych njezabyć, kotrymž so hubjeńšo wjedže hač nam. „Hlej, twój kral přichadža k tebi, sprawny a pomocnik.“

Jan Malink

*

Najbohatsě hody

Wonka džěše so sněh, kiž pak hnydom zasotaješe. Bě pancate a pochmurjene. Při wšěm hubjenym wjedrje pak njechaše so ludžom doma sedžeć. Wobchody běchu přepjelnjene z kupcami, předawarki přenapinane, a polcy, napjelnjene z tworami, so wuprózdnjowachu. Kóždy chcyše hišće něšto k bohatstwu patoržicy přinošować. Tež ja kupich hišće něšto malo a wróćich so domoj. Džěći čakachu na mnje hižo při durjach z prašenjom: „Što sy nam přinjesla?“ Běchu zcludane, dokelž njebě w mojej toši nimo najnuznišich žiwidlow ničo.

Patoržica so bližeše, a ja njemějach ani za džěći ani za muža dary. Čezko móžach swojim třom džowkam wuswětlić, zo budže naš jenički a zhmoadny dar hodowny štom.

Hdyž běštaj hišće džěd a wowka žiwaj a ja chodžach na džěto, namaka kóždy z nich pod štomom to, štož bě sej přala. Jenička nadźija, kak spjelnić přeća džěći, běše za mnje modlitwa. Na jeje wustyšenje čakach hač do poslednjeho wokomika.

Běše to runje patoržicu do wobjeda, hdyž hižo ničo wopyt njewočakuje a wšitcy maja džěto z přihotami hodowneje wječerje. Tak je to najskejše we wšěch swójbach. Tutón króć pak zaklinča zwónčk, a ja džěch woćinić. W durjach stejšaj našej přećelej, wón a wona, našej dolholětnej znataj, z kotrymajž njeběchmy so doho widželi. W rukach džeržešaj napakowane toše. Hdyž běchmoj so hromadže z mojej přećelku w stwě začiniłoj a počachmoj wěcy wubalić, wědzach, zo budu to naše najbohatsě hody, kotrež smy zhromadnje šesnaće lět dožiwili.

Bóh Knjez dawa w prawym wokomiku. A hišće dyrbjtu přispomnić, zo wući nas sčerpnošć, kotruž tak jara nuznje runje w džensnišim pospěšenym žiwjenju trjebamy.

—št—

Wo nas Serbach

W pólskej nowinje Słowo Powszechnie pisa wulki přećel Serbow dr. Zbigniew Gajewski wo swojich začičach w našich naležnosćach. W přěnim nastawku z junija tutoho lěta rozprawja pod napismom: Łužyce: powrót do korzeni? wo nabožnym hibanju w Delnjeje Łužicy. Mjez druhim pisa:

„A wosebje w Delnjeje Łužicy, kiž bě tak jara potlócowna w pruskich časach, namakachu so młodži ludžo, kotřiž wobnowichu w l. 1987 — nimale po 80 lětach — kemše w swojej ródnej rěči. Trjeba je tu mjenować tajkich entuziastow a organizatorow teje „zmužiteje“ iniciatiwy kaž Christinu Janojc z Dešna ze swojbu, Hermanna a Eriku Janec, załozerjow delnjoserbskeho muzeja w Dešnjnje, delnjoserbskich ewangelskich duchownych a mjez nimi dostojneho Herberta Nowaka, fararja na wotpočinku w Drjowku, a Helmuta Hupaca, mlodeho fararja z Korjenja. Tuteju duchowneju podpěruje Choćebuski generalny superintendent Reinhard Richter, kiž je jara přichileny tutej iniciatiwje.

Na kemšach njewobdžěli so hišće wosebje wjele ludži (srjeźny přerězk waha w hraničach wot 80 do 120 wěriwych), tola wobkedžbuje so stupaca tendenca. Hačrunjež wobsteji w Choćebusu serbska wyša šula, wuchadžatej tydzenik Nowy Casnik a dwuměsačnik za džěći Płomje, njeběchu tu lětdžesatki delnjoserbske kemše ani ewangelski časopis. W poslednim času započa so tu wudawać tež časopis Pomogaj Bog.

Hač je to woprawdže nawrót do korjenow?“

Wšitkim čitarjam
Bože žohnowanje
k hodam
a za nowe lěto
přeje redakcija
„Pomhaj Bóh“

W septembru wozjewi samsna nowina dr. Gajewskeho nastawk wo jeho začišćach na Serbskim ewangelskim cyrkwiskim dnju lěta w Malešecach. Tež z njeho chcemy tu wujim našim čitarjam přistupnić:

„W zaždženych lětach (1970, 1973 a 1976) wobdžělich so na tutych serbskich cyrkwiskich dnjach. Posudžujo z perspektiwy časa tute swjatočnosće, wobkedźbujou stajnje spadowacu tendencu jich wobdžělnikow (wot 400 ludźi do 180), pomjerjšacu ličbu duchownych, přitomnosć hłownje staršich ludźi. Tola što, statistiki podawaja, zo su jenož tři procenty praktikowacych protestantow. Wyše toho pak wubudži poslednja Malešanska swjatočnosć we mni krutu nadźiju. Widžach nade wšo žiwu nabožnu horliwosć, wosebje při Božim wotkazanju kaž tež při modlitwje Knjeza. To njeběch prjedy wobkedźbował. Wjeseli tež drje njewulka, ale tola přitomnosć dźěći a mlódziny. Njeznate pak su Bože wusudy. Wšako móže z małego zornjatka tež narosć wulki štom . . .“

*

Džěcatko

Bórze budžeja hody, dźěći. A hody dopominamy so na narod našeho Knjeza Jězusa Chrystusa. Wo tym, čehodla a kak to tehdy běše, budžemy sej džens powědać a hrać.

Z toho časa, hdyž so ludźo Bohej přećiwjachu, knježeše na zemi čert. Wot toho časa je mjez ludźimi zawisć, nahrabnosć, hida, hłód, chorosć, smjerc . . . Bóh tón Knjez pak sej to njeprěje. Wón ma ludźi rady. Wón chce, zo bychmy zbožowni, strowi byli, zo bychmy so rady měli a žiwi byli.

Bóh je sylny a mócný. Wón by móht čerta zničić, ale z tym by dyrbjał tež čłowjestwo wutupić, nad kotrymž djaboł knježi. Bóh lubuje čłowjeka a tohodla njeje to činić.

Móžno, zo ći na mysl přińdže, zo by móht Bóh tón Knjez čertej móc wzać. Bóh pak je sprawny, a ta móc slušeše prjedy čłowjekej. Tola čłowjek bě lochkomyslny, daše so zawjesć a woteda swoju móc dobrowólnje djabolej. Bóh je sprawny. Tohodla njewotewza čertej to, štož jemu z prawom sluša.

To je dziwna wěc, njewěrnó? Pozdaću njeje za čłowjeka wumóženje, a wupada to tak, kaž bychmy dyrbjeli wšitcy w hidže a zadwělowanosći zahinýc.

Tola tak to njeje. Bóh je so nad nami smilił. Sam je so ponižił a je mjezy nas přišoł. Je so čłowjek stal, zo by dobył nad złym a nas wuchował. A wón je přišoł kaž kóždy z nas: Narodži so jako džěcatko.

W scenjomaj po Mateju a Lukašu mamy jara rjanu powědku wo tym, kak je so wšitko stało. Móžeće sej tute podawki spytać zahrać. Džens sym wam jednu rozmołwu napisal, kaž sej ja ju předstajam. Spytajće ju prawje žiwje zahrać?

Po puću dźetaj dwaj čłowjekaj. Muž a žona. Žona wočakuje dźěćo. Dźetaj pomaluku.

*

- J.: Kak so ći dže, Marja? Njechaš chwilkku wotpočnyć?
M.: Ně, džakuju so. Pój dale, Jozefo. Bórze budžeja směrki padać.
J.: Sy zmužita žona. Zeprěj so znajmjeńša wo mnje. Hižo njeje to daloko. Tam za hórku je žno Bethlehem.

Za naše dźěći

Štó to wě?

Na wobrazu widźiće namolowane figury, kotrež slušeja do hodownje stawizny wo narodźe Jězusa. Ale što to, molerjej je so stal zmylk: Třo nimaja docyła ničo činić z Jězusowym narodom. Mjena tutych třoch wopačnych napisajće na kartu a pošćelće ju na:

Tr. Malinkowa

čo. 68

O - 8601 Grōditz/Hrodzišćo

Mały pokiw: Štóž mjena tutych třoch hnydom njewě, njech čita w bibliji Lukaš 2.

Mjez prawymi dopisami wulosujemy kaž přeco dobyćerja za naše myto.

A skónčnje: Štó z Was znaje serbske mjena tutych wosobow?

M.: Hladaj, pastyrjo z wowcami. Te pak su rjane!

J.: Wšako je tu prjedy tež kral Dawid pasl. Hdyž běch mały hólč, sym rady na pastwu chodzil. Najrjeńše běchu wječory, hdyž sedžachmy wokoło wohenčka a stari pastyrjo rozprawjachu. To njechaše so mi ani spać hić. Jónu, to běchmy my hólcy wosebje dušni, powědaše nam stary pastyr wo Mesiasu – wo kralu z rodu Dawida. Wěm, zo zastaji so mi tehdom samo dych, hdyž to powědaše. Pozdžišo njejsym na to hižo telko myslil. Hakle hdyž smój so slubitoj, wróćichu so mi jeho słowa džeń a husćišo, a dyrbjach na nje myslil.

M.: Kopa.

J.: Štó?

M.: Naš mały tola.

J.: Ach, tak . . . Móžeš hišće?

M.: Wězo. Hdyž mje dzeržiš, běži so mi lěpje. Ja pak sym tebe přetorhnyła, njewěrnó?

J.: To njejo ničo dale. Móžno, zo je wo sebi słyšał, a tuž je so hibał. Přeco to hišće cyle njerozumju. Wěš, tehdom sym so na tebe hněwał, hdyž njejsy ničo prajila a so na tři měsacy zhubila a potom sy so w druhich wobstejnoscach wróćila.

M.: Ja njejsym hinak móhla.

J.: To tola wěm. Hdyž bě mi jandžel wo snje prajil, zo je te dźěćo ze Swjateho ducha, sym jemu wěrił. A wěrju to dale, tež hdyž to njerozumju. Wěš, tohodla stajnje husćišo na to myslu, štož je stary pastyr nam wo Mesiasu powědał: „**Hlej, knježna budže podjata a porodži syna a da jemu mjeno Immanuel.**“ A dale: „**Přetož nam je so dźěćo narodžilo, syn**

je nam daty, na kotrehož ramjeni wotpočuje knjejestwo. A jemu budžeja rěkać dziwny, radzićel, mócný Bóh, wěcny Wótc, knježićel mēra.“ Džens wěm, zo je to słowo wot profeta Jezajasa. Wěm tež, zo nastupa to džěcatko, kotrež nosyš pod wutroba.

M.: Zaso.

J.: Što da? Kopa, njewěrnó?

M.: Sy prawje měl, zo so přizjewi, hdyž so wo nim rěči.

J.: Hižo so čmička, tola bórze budžemój w Bethlehemje. Móžeš hišće?

M.: Nětk sym wopravdže sprócna. Tón kusk hišće pońdže.

J.: Njewěm hišće, hdže budžemój spać. Wuj a nan so rady njeměještaj, a wyše toho je wjele bohatši. Znaješ to – budže so za naju hańbować a najskerje naju njepušći nutř.

M.: Wěrju, zo smój pod Božim škitom.

J.: Ja tež wěrju, zo njetrjebamój so ničeho bojeć. Wěš što? Woprašeć so tola móžemój. Spytamój hić k wujej abo spytamój w korčmje.

M.: Tam budže zawěsće poľne. K zapisanju je wjele ludźi přišlo. Dokelž smój dyrbjałoj pomału hić, budžemój poslednjej.

J.: Dyrbimój so na Boha spušćić.

*

Jozef a Marja přińdžeštaj do Bethlehema. Jeju strach bě wopravnjeny. Wuj jeju wuhna, w korčmach bě poľne. Skónčnje namakaštaj na kromje městačka třechu za škit wocow. Tu nóc porodži Marja synka, kiž dósta mjeno Jězusek – to je „**Knjez je wumóženje**“. Marja zawi jeho do pjeluskow. Jozef zaslá do

žlobja za skót něšto slomy, a tam položichu małego Jězusa. Tu nóc hišće přińdźechu pastryrjo, zo bychy so klonili Kralej, na kotrehož běchu tak dołho čakali. Wěrjachu, zo dobdźe nad złym a přinjesa nam wuswobodjenje a nowe žiwjenje. R. Staněk

*

„Naša swójbna tragedija . . .“

– Interview z Korlu Nalijom –

Personalije: Korla Nalij, rodź. 26. 7. 1920 w Židzinom, woženjeny, 2 dźěsći, wučer na wuměnkú w Budyšinje

Nalijec swójbna w Małym Wjelkowje bě w lětach do a po 2. swětowej wójnje wuznamna serbska ewangelska swójbna. Pozdžišo je wokoło njeje woćichnyło, tak zo ju młódša serbska generacija lědma hišće znaje. Čehodla?

Naša swójbna je přežiwiła dvě diktaturje, brunu a čerwjenu. Wona je so stała z woporom woběju diktaturow, hačrunjež njejsym měnjenja, zo smy hrěšili. Čerwjenu system je nas třoch bratrow, Jana, Pawoła a mje, wustorčil ze serbskeho žiwjenja.

Wopór bruneje diktatury – rozložće to prosu trochu bliže.

Naš nan, knihičišćer w Smolerjec čišćerni, bě hižo z młodych lět člon SPD. Fašizm a wójnu wón raznje wotpokazowaše. My hólcy ani w žanej hitlerskej młodžinskej organizaciji njeběchmy. Jako přećiwnik nacijow a jako kruty Serb měješe nan z lěta 1933 ponižowanja a přesčěhowanja znjesć. Jako 13lětny dožiwich, kak bruni brutalnje naše bydlenje přeborkachu. Nan zhubi swoje dźěło a dyrbyeše potom, hačrunjež bě z 1. swětoweje wójny čezkozbrašeny, na ryčerkubla a při železnicy z čezkim dźětom chléb za swójbnu zasužić.

Njeje Wašej swójbje léto 1945 nowy, dobry započatk zmóžniło?

Kónc wójny sej hišće surowy wopór wot nas žadaše. W aprylu 1945 – běch tehdy wopak blisko Njeswaćidla – přińdže wojak ke mni a praji, zo přińdže runje z Małego Wjelkowa a zo su Rusojo nana wotwjezli. Mojej staršej njeběštaj čekałoj, běštaj z druhimi doma wostałoj, dokelž so wjeselaštaj, zo přińdže swoboda z ranja. Podach so domoj – běch mjenujcy pola Holešowa zranjeny –, a samsny dzeń, na kotrymž dóńdžech, namakachu nana a třinaće druhich zatřělenych w lěsku.

Nam třom bratram zmóžni so po wójnje woprawdže dobry započatk, ale bórže dóńdže ke konfliktam z čerwjenej diktaturu, dokelž so jej, kaž do toho brunej, njezpodwolichmy.

Wo wosudže Wašej bratrow pozdžišo. Kajki bě Waš puć po wójnje?

Wróćich so wokoło 20. meje 1945 domoj a hižo přichodny dzeń započach dźělać na gmejnje jako sobudźělaćer noweho porjada. Ale to bě jenož skrótka, bórže mje Nedo zasadzi jako wučerja w Bošecach. Běch bjez wučerskeho wukublanja, běch jenož Krajnostawski seminar w Budyšinje wopytał, tohodla wobdźělich so připódla na kursach Radworskeho wučerskeho wustawa. Sym Bošečansku šulu natwaril, najprjedy běch tam sam a na kóncu běchmy 8 do 9 wučerjow. Ale wjeselo njetřa-

ješe dotho. 1949 schorzech na płuca, běch nimale cyłe léto chory, a do samsneho časa padny kalamita z Pawołom Nedom.

Što so tehdy sta?

To je dołha stawizna. Nastork k tomu bě dała Domowinska zhromadźizna 20. januara 1950 w Małym Wjelkowje. Zakitowach tam předsydu CDU Sakskeje, profesora teologije Hickmanna, a žadach sej, zo maja tež křesćenjo měć swobodu měnjenja, zo směmy tež my jako člonoj CDU – běch tehdy předsyda CDU w Małym Wjelkowje a zastupowacy předsyda Budyškeho wokrjesneho wjednistwa CDU – naše mysle zjawnje wuprajic w „Nowej dobjě“.

Čehodla sće Hickmanna zakitowal?

Bě tehdy wulki bój, zo chcye SED wšo rozbić, štož dźěše na zjednočenu Němsku. Hickmanna chcychu wotstronić, a zakitowach jeho, dokelž bě so za mnje zasadil.

Wěc bě sčehowaca: Mój bratr Jan bě na brigadowanju w Južnosłowjanskej był a přez to styki nawjazał, zo móžeštaj wón a bratr Pawoł w Ljublanje studować. Mjeztym bě Tito wustupił z Kominternu a započo so ščuwanca přećiwo Južnosłowjanskej. Bratraj chcyštaj domoj a za to trjebaštaj propusk. Džěch tohodla k dr. Janej Cyžej, kiž bě tehdy krajny radzićel. Wón mi někak takle praji: Kaž waše a wašej bratrow politiske stejišće znaju, njewěm, hač so wonaj jako konterrewolucionaraj njewróćitaj. Wote mnje njemóžeće papjěrku dóstać.

Wobroćich so w tutej naležnosći potom na Hickmanna do Drježdžan a tutón poda wěc dale na Otta Nuschku, kotryž so zaso na wonkowneho ministra Dertingera, kotryž bě člon CDU, wobroći. Dertinger – wón je pozdžišo dołhe léta w Budyšinje sedzał, dokelž njeje chcył hranicu Wódrú/Nisu jako němsku hranicu připóznać – skónčnje zmóžni, zo móžeštaj so Jan a Pawoł naléto 1950-z Južnosłowjanskeje domoj wróćić.

Serb mje njeje podpěrał, zo so bratromaj nawróć zmóžni, ale Hickmann je mi pomhał. Tohodla – ale nic jenož tohodla – sej jeho česćach a jeho zakitowach.

Što so potom sta po Domowinskej zhromadźiznje w Małym Wjelkowje?

Pawoł Nedo wozjewi w „Nowej dobjě“

31. 1. 1950 a w „Lausitzer Rundschau“ 3. 2. 1950 nastawk „Wir wollen weder Hickmann noch Hickmänner“, w kotrymž mje wótrje nadběhowaše. Zasudži mje, hačrunjež ani na wonej zhromadźiznje pódla był njeje. Z Budyšina běštaj jenož Šajba a Simon přítomnaj, što staj wonaj Nedej powědałoj, njewěm. Kak móže čłowjek pak pisać wo čłowjeku, hdyž njeje přítomny był a njeje słyšał, što je wón prajił! Moje słowa so zwjercachu, wšo bě šamała lža.

Na to sym swoje stejišće napisał, ale njebě móžno, je wozjewić. Skónčnje napisach přítomny list Nedej, ale wotmołwu njedóstach.

Z tym bě naležnosć wotbyta?

W juniju 1950 wotsadźichu mje jako 2. wokrjesneho předsydu CDU, hačrunjež běch wot delegatow woleny do tutoho zastojnstwa. Wina na mojim wotsadźenju bě Wokrjesne wjednistwo SED Budyšin, towarš Fröhlich.

W šulskim zastojnstwje započo so ščuwanje přećiwo mi, někak pod hesłom: „Naša demokratska šula je wohrožena!“ Nedo mi radžeše, zo bych wustupił z CDU a zastupił do SED. Moje měnjenje bě: „Hdyž dyrbbju to činić, potom ze šulstwa woteńdu. Radšo póńdu kamjenje klepac hač do SED.“

Chwilu dźělich potom na Małowjelkowskej šuli na honorarnej bazy. 1951 so woženich z džowku něhdyšeho serbskeho fararja při Michalskej cyrkwi Kaplerja, přesydlích so do Budyšina a započach dźělać na Serbskej zakładnej šuli.

Tak sće bjez dalšich čězow wostał we wučerstwje?

Přińdže léto 1953. W juniju wobdźělich so na demonstracijach na Naměsće Čerwjeneje armeje w Budyšinje. Tam běchu so masy zhromadźili. Sym džensa hišće měnjenja, zo by so cyła kekljaja tehdy hižo skónčiła, hdyž njebychu Rusojo z brónjami zapřimnyli. Situacija bě tajka, zo by so přewróć poradził. Ludžo běchu rozhorjeni, stronjenjo mjetachu swoje SED-znamješka přeč.

Hdyž bě zběžk pobity, žadaše sej direktor Serbskeje zakładneje šule Zoba, zo dyrbi kóždy kolega spis podpisać, zo mamy zaso dowěru k stronje a zo chcemy aktiwne sobu dźělać za socializm. Běch jenički, kotryž njezpodpisa. Běch měnjenja, zo je SED zmyłki

činila, zo dyrbi je wotstronić a zmylki zjawnje přidać.

Na to scěhowaše zhrmadžizna w kolegiju. Šulski radźiciel Laduš a direktor Zoba so do mnje daštaj: „Mamy mjez nami reakcionara, konterrewolucionara. Njeje možno, tajkeho čłowjeka w šuli wobchowac. Won dyrbi won. Štó je za to?“ Stronjenjo hnydom ruku zběhnychu, druzi scěhowachu jedyn po druhim. Jeniče wučer Jurij Mjehela so spječowaše: „To je surowje. Nalij ma swójbu, njemožemy jeho na dróhu čisnyć. Tomu ja njemožu přihłosować.“ Tutu zmužitósć Jurja Mjehela chcu tu wosebje wuzběhnyć.

Jurij Mjehela so z tym chłostaše, zo jeho hnydom do Hornjeje Hórki přesadzichu, hdžež je potom lěta džěła jako wučer. Ja dostach 5. decembra 1953 spis: „Fristlos aus dem Schuldienst entlassen!“

Kak su kolegojo, kak je Waša wokolina na to reagowała?

Mnozy mje njesu wjace strowili, su nabok hladali, hdyž mje zetkach. Běch kaž wustorčeny.

Džakownje pak so dopominam na scěhowacu epizodu: Hody 1953 naraz zwonješe. Džesać džěć mojeje rjadownje stejachu přede mnu: „Smy za was hromadźili pjenjezy, ale mamy jenož mały džěl sobu, wjetši džěl su nam wučerjo wotewzali ze słowami: ‚Wie könnt ihr so einem Reaktionär Geschenke bringen. Der soll froh sein, daß man ihn nicht eingesperrt hat!‘“

Kajki bě Waš dalši wosud?

Dołho běch bjezdžělny. Bě to jara čežki čas: bjez džěła, wustorčeny, zacyty, pjenježna nuza, podarmo každy tydžen chodženje na džělowy zarjad. Hdyž njebych tajku krutu wěru do Boha měl, njebych to wutrač. Sym přeco móc z wěry dostal, zo so zaso dale do swěta dam. Poprawom su ateisća chudži lu-

*

Wjesole hody z wanjomaj

Hody lěta 1926 běchu za mnje wosebiteho razu, a husto sym na nje z radosću spominał. W čim wobsteješe nětko tuto wjeselo? Čitar tutech rjadkow to zhoni; dyrby wšak mału předstawiznu zaplesć, přjedy hač k pomjatnym hodom přińdu.

W lěće 1924 dach sej natwarić swój bydleniski domček. Bě to krótko po přetratě inflaciji, kotraž bě tež moje nalutowanki přetworila do njeptačiwych papjerkow. Tak dyrbjach twarić zwjětša na dolh abo za cuze pjenjezy. Tuž móže sej každy myslić, zo mjějach w scěhowacych lětach dosć winowatosćow a přislušnosćow dopjelnić, štož pjenjezy nastupa. A dokelž su za přijomnu domjacnosć nimo lžičkow a škličkow tež hišće druhe wěcy trěbne, kotrež k žiwjenju trjebaš, dyrbjachmy zwoprědka něštožkuli parowac. Tajki njedostatk začuwachmy každy tydžen, hdyž so sobotu wječor myjachmy; pobrachowaše nam mjenujcy wanja za kupanje. Spochi žona skoržeše, zo so w plokanskej wani njehodži derje kupac – a ja jej přihłosowach.

W tutym lěće pak běch sej kruće předewzał, zo wobstaram kupansku wanju a žonu z tym překwapju. A dokelž so k hodom wobradža, bě hotowo, zo při tutej skladnosći žonje wanju darju. Myslach sej, zo budže

džo, nimaja nič, z kotrehož móhli mocy čerpać. Bratr Pawoł bě tehdy redaktor w „Nowej dobre“. Tak podawach tam nastawki a rysowanki, zo bych něšto zaslužil. Po něhdže dwěmaj lětomaj dostach džěło při Ludowej solidariće a potom sym přez Jana Žura dostal možnosć, na honorarowej bazy serbske wučbnicy korigowac. W septembru 1960 wróćich so do wučerstwa.

Bě to tak hjeze wšeho možno?

Franc Rajš je so za mnje zasadał. Mějach rozrěc z nim a z Kurtom Krjeńcom. Wobaj mje podpěrowaštaj, staj mje připóznałoj jako křescana a wědžeštaj, zo sym po wójnje wjele za serbstwo činil, kaž chór w Krakecach nawjedował atd.

Šće so wrócił na serbsku šulu?

Přistajich so na Lutherowej šuli w Budyšinje, hdžež pytaču wučerja serbščiny. Wostach tam wučer, doniž njeńdžech 1985 na wuměnk.

Ale tež tu dońdže k rozestajenjam, jako 1967 wotpokazach młodžinsku swjećbu za swoju džowku, kotraž bě šulerka na mojej šuli. Zahaji so masiwna kampanja přećiwu mi. Dyrbjach sej wumjetowanja lubić dać kaž: „Wer seine Kinder nicht an der Jugendweihe teilnehmen läßt, ist nicht für uns, sondern gegen uns!“ a „Was wollen Sie denn in der Schule? Werden Sie doch Pfarrer.“

Nochychu džowku na wyšu šulu hić dać. Wojowach wo to, pisach list na prezidenta Ludoweje komory Dieckmanna. A džiw so sta : (kónc na str. 7)

wona spokojom a zo změju ja z toho runje telko wužitka a přijomnosćow kaž wona.

Bližeše so čas hód a běch z tym, swoju mysličku zwoprawdźić. Spodźiwne a nadpadne mi bě, zo žona nič hižo njepikny dla wanje. Mi wšak bě to prawje, mjějach džě za to, zo budže wjesele na hodownym dnju čim wjetše. Krótko do hód podach so do susodneje wsy k blacharnikej a wupytach sej rjenu „slěbornu“ kupansku wanju. Patoržicu pohonča po nju pošlach, prajiwši jemu, zo njech trochu spěšnišo nimo našeho twarjenja jědže, hewak by žona móhla „dar“ zawuhladać. Wšitko džěše po wotmyslenym planje. Hdyž bě žona wječor do loža, donjesech wanju do jstwy, po čimž so tohorunja podach k wotpočinkeje, přeswědčeny wo tym, zo sym sčinił dobry skutk.

Rano stanywši změrich so najprjedy do jstwy, ale njepajcy wotewrichu so chěžne durje, w kotrychž so zjewi mój swak, jako rum-podich předrasćeny. Na chribjeće njeseše rjanu wulku slěbornu kupansku wanju. Zwoprědka drje sej myslach, zo je to moja, ale zastupiwši do jstwy widžach, zo tam hišće steješe. Bórže přińdže moja žona, kotraž woprawdže njebě mjenje překwapjena hač ja. Mějachmój tuž z naju dobreho wotpohlada, zwjeselić jedyn toho druheho, dvě wani: jenu žonjacy a jednu mužacy. Poslednju bě mjenujcy mój swak w nadawku mojeje žony z druheho wobchoda w susodnej wsy patoržicu

domoj přiwjezł jako hodowny dar za mnje. Sym so z cyłeje wutroby wjeselił, a susodža a znaći su so smjeli. Moja žona pak mjenješe, zo je jeje wjesele skažene . . .

Mužacu wanju sym hnydom zaso předał; trjebach bjeztoho pjenjezy za daň, kiž dyrbjach třěćeho januara plaćić. Bych-li wšak tehdom wědžal, zo žonjaca wanja poběhnje, to rěka woda z njeje, njebych mužacu předał. To wšak bě tež nimale jenička jěra kapka při cyłym wjeselu. Pokojach pak so z dopóznaćom, zo wěcnje tak a tak nič njedžerži. Tajke hody, na kotrychž mjějachmy někakju wěc dwójce, njesym hižo nihdy dožiwił. Škoda!

Herman Bjenada

*

Přispomnjenčko

Bože słowo so na wšelake wašnje připowěda, nic jenož na Božej službje abo na druhich zarjadowanjach wosady. Tež wumělstwo, to rěka někajki wobraz abo wěsta hudźba, móže Bože słowo připowědać. Wěmy pak tež, zo pobožne knihi abo wukładowanja Božeho słowa w časopisach, kaž na příklad w „Pomhaj Boh“, k tomu slušeja a nic naposledk nutrnosć w rozhłosu. Smy so na to zwučili, zo kóždu druhu njedželu serbsku ewangelsku nutrnosć w rozhłosu slyšimy. To tež w nowym lěće tak budže. Časy tuteho wusyłanja móžeće w našej rubrice „Přeprošujemy“ čitać. Přidatne k tomu změjmy w januaru možnosć, každy wšědny džen rano Bože słowo za džen slyšeć. Chcu so na tutym městnje wšitkim džakowac, kiž su tute małe nutrnosće přewzali. Was wšitkich pak prošu, zo byšće mi prajili abo napisali, hač su Wam tute słowa za džen z pomocu byli abo što bychmy polěpšić móhli. Snano ma tež něchtó z Was zmužitósć tu sobu skutkowac. To by mje wosebje wjeseliło.

S. Albert

*

Pučowanje do Rakuskeje

Talita: Tydžen za holcy w Tanzenbergu

W serbskim rozhłosu wozjewichu, zo móžeja serbske džěć na prózdny do Rakuskeje jěć, a na to staj mje staršej hnydom přizjewiłow. Mějach zbožo, zo móžach z jědnaće druhimi holcami so na puč z Drježdžan do Wiena podać. Ani jednu holcu njeznajach, tola bórže so ze wšitkimi spřećelich.

We Wienje wobhladachmy sej najprjedy hród a potom tež hišće dalše historiske twarjenja. Wosebje lubješe so mi cyrkej swj. Šćěpana. W skotskej cyrkwi wopytachmy kemše.

Potom jědžechmy do Tanzenberga. Po puču widžachmy překrasnu krajinu z Alpami, při tym přeprěčichmy 22 tunlow. W Tanzenbergu přebywachmy tydžen. Tam bě wjele jednotliwych stacijow, n. př. sport, cirkus, wumělstwo a reje, wyše toho biblioteka a ludoteka. W ludotece móžachmy hrać. Zajimawy bě tež eko-camp, hdžež jednaše so jenož wo přirodu. Wječor běchu zarjadowanja kaž čorne džiwadlo.

Druhi tydžen přežiwichmy we farskim domje w Sternbergu. Tež tutón tydžen bě bohaty na dožiwenja. Njedželu wohotowachmy kemše.

Nimale kóždy dzeń džěchmy so kupać, tak n. pŕ. we Wórttherskim jězoru, we Fraakerskim a w Saigerskim jězoru kaž tež w starej pěskowej jamje. Wšitke jězory běchu jara čiste. Tež na grillowe partyje nas přeprosychu. Wutoru běchmy pola swojby, kotraž měješe snědanjowy hotel (štyri hwězki). Nan wobsedźerža bě mjenujcy na kemšach był, a jemu je so tak lubiło, zo nas přeprosychu. Pola nich zaspěwachmy někotře serbske spěwy. Při rozžohnowanju dósta kóždy mały dar. Pjatk wuhotowachmy w Sternbergskej kořmje program ze serbskimi spěwami a rejemi. W běhu tydženja wopytachmy tež Celowec/Klagenfurt.

Na našej wróćojězbje sobotu widžachmy zaso Alpy a njedzělu rano běchmy doma.

Myslu, zo móžu so w mjenje wšitkich kn. Meškankowej a Danieli za dobrou organizaciju našich prózdniń dżakować. Wšěm nam je so wulkotnje lubiło.

Manja Chěžnikec

*

Daloki puć do Bethlehemema

Pisar

Na kromje puća, kusk před přěnimi domami Bethlehemema, sedžeše muž na stólčku a hladaše před sebje. Hdyž chcyše šlink nimo njeho lězc, wuskoći.

„Stejće!“ zawoła. „Ani kročački dale! Njewidziće da, zo mamy tu ličenje luda? Trjebam hnydom wot was bliše personalije wo wašej wosobje, wo powołanju, přičinje wašeho wopyta, waše wuswědćenje wo zadźerženju, wulkosć wašich stupnjow, waše džěćace chorosće kaž tež datum wašeho wotpućowanja.“

„Ow“, zajakota šlink wustróžany, „sym jenož nješkodny stary šlink . . .“

„Sydnće so prošu na stólčk za hosća, hdyž ze mnu rěčiće“, přetorhny jeho zastojnik.

„To pak budže chwilkul trać, prjedy hač zalěžu horje“, přispomni šlink bojzliwje.

„Porjadk dyrbi być“, zabórbota muž.

Mjez tym zo lěžeše šlink po noze stólčka horje, wusydney so muž zaso na swoje městno a zawrě woći. Hdyž bě šlink skónčnje horjeka, muž hižo chwilu smorčeše. Šlink zakašlowa, pisar wotući a wučahny bjez chwatka papjeru a pjero.

„Tuž“, započa, „koho chceće wopytać?“

Šlink pohladny bjezmócnny na njeho a džěše: „Njewěm, kak rěka!“

„Wy to njewěsće? Potom njemóžu was zapisać, a hdyž njebudžeće zapisany, njepuščá was tež do města.“

Šlink přemyslowaše zadwělowany. Njeje da jeho ani jedyn profet z mjenom pomjenowanaj?

„Hižo to wěm“, zawoła nadobo. „Kak sym to jenož zabyć móhl? Rěka Předziwny, Radzićel, Móć, Rjek, Wěčny Wótc, Knjez měra a pokoja.“ Z hordosću hladaše na pisarja.

Tón pak so njezdaše hnuty. „To ma mjeno być? Wuzamknjene! Tak tule ničtón njerěka, to sće so w adresy mylił. Na žadyn pad njesměće takle do města Bethlehemema zastupić. Wy nic!“

Wón zeprě so z chribjetom wo stólčk a zawrě woći jako znamjo, zo je z wobćežnym

wopytom hotowy. Mjez tym zo lěžeše šlink małowmyslny dele ze stólčka, poča muž zaso smorčeć. Mjez jeho nohomaj zalězy šlink do Bethlehemema.

D ž ě ć o

Skónčnje běše šlink tam, hdžež chcyše. Cyły dzeń bludžeše po hasach městačka Bethlehemema, dokelž prawje njewědžeše, hdže ma džěćo pytać. Po někotrych hodžinach bě orientaciju dospołnje zhubił, chěže zdachu so jemu jenake, hasa kaž hasa. Na kóncu scyła njewědžeše, hdže je. Směrki padachu a čmičkaše so, w chěžach buchu swěcy zaswěćene.

Tola hwězda schadžeše. Blyšćata stejese nad nim, nóc běše jasna kaž dzeń, a šlink widžeše, zo je na cilu. Běše tu hródz, a běštaj tu staršej džěsća. Wokoło njeju stejachu wšitcy druzi: wjelk, paduch, žona, chromy žortowar, pastyr, wowcy – wšitcy tu běchu, jenož husanca falowaše. Zawěsće sedžeše hišće na swojej kałowej hlóžce.

Hdyž wuhlada šlink džěćo, wustróži so. Běše tajke mafuške a wupadaše tajke słabe, zo njemóžeše sej docyła předstajić, zo dyrbyje to tón slubjeny Wumóžnik być. Při wšěch starosćach a dwělach njebě sej ženje myslit, zo budže Kral swěta chudy a wšědny. Wězo, zo wědžeše, zo njezměje ženje žadyn hród, zo budže bjez škita a mały. Myslił pak bě sej, zo budže same swěćo, cyły blyšćaty z jasnosću. A nětkle njeběše tu ničo hač džěćatko, kajkichž je tysacy na swěće.

Wšitko běše podarmo, pomysli sej. Što tež sym móhl wot nowonarodženeho džěsća wočakować?

W tym wokomiku widžeše jeho džěćo. Mjezy wšěmi ludźimi hladaše na šlinka a zasmja so na njeho, a wón čuješe so nadobo tajki lochki, kaž bychu wot njeho wšitke starosće spadnyli. Ničo jeho hižo njewobčežowaše, hłód a lačnosť běštej so minyloj.

Džěćo wupřestrě ručku, a šlink lěžeše k njemu lochko a z radosću.

Annegret Fuchshuber

*

Boža nóc

Na purpurnym puću, čicho a zwaha

rozšěrja šlewjer njebjeska nóc.

Pod blyskotom jasni čmowa so smaha
dejmantnje pyšo potajnu móć.

Pod sněhbělym krywom čišinko drěma
zelena stwórbta, přirody raj.

Kaž ze soninow bajow smaragdow syla
wupyša štomy, kerčinu, haj.

Do krasnosće nocy ronja so zynki,
mjedžane zwony pozběhnu hlós:
A wutroby harfa kuzlajo brinči,
budžejo lubosće plódnivy hlós.

Wo zbožownej chwili statoki baja,
hodowne štomy wuronja blyšč,
a z njebjeskich wyšin pruhi so saja
putajo z dušow časnosće stysk.

Nam z nutrinow duše ronja so zynki,
zbožownje wyska město a wjes.
Slyš, k hwězdnemu krywu česćownje klinči:
W žlobjatu leži džěćatko – Knjez!

Pawol Krječmar

Komponował Jurij Winar 1954

*

Stejišćo pólskeje Ewangelsko-reformowaneje cyrkwyje w naležnosći Němskeje

Wosudy Pólskeje su z podawkami w družich krajach, wosebje europskich, zwjazane. Synoda Ewangelsko-reformowaneje cyrkwyje chce swoje měnjenje wo situaciji w němskich krajach z tym wuraznić.

Smy přeswědčeni, zo je zjednoćenje Němskeje wola wjetšiny Němcow, wězo tež němskich křesćanow. Zhromadnje z cyłym našim ludom pak wuprajamy starosć wo to, zo by proces zjednoćenja přinošował k nawarej noweho europskeho kraja, kiž by so

Pastyrjo w Božej nocy

zepěrał na sprawnosć a zrozumjenje mjez ludami. Nam su přećiwnje wšelake nacionalistiske tendency, kiž su swoje skutkowanje aktiwizowali. Bliske je nam tuž stejišćo křesćanow a wosebje ewangelskich cyrkwow w Němskej. Zwěsćamy ze spokojenjom, zo běchu runje ewangelscy křesćenjo w Zwjazkowej republice Němskeje pioněrojo a pućrubarjo němsko-pólskeho wujednanja. Z wjeselom zwěsćimy fakt, zo su ewangelscy křesćenjo z NDR přewrót na lěpšinu demokratije we swojej wóćčinje započeli. Z džakownosću zwěsćamy tež to, zo su ewangelscy křesćenjo z woběju džělow Němskeje husto woprawdžite přecelstwo napřecó na-

šemu ludej wopokazali, mj. dr. při bjezwuměnitym žadanju za připóznačom pólskich nawječorných hranicow. Namotwjamy wšitkich křesćanow w Pólskej a Němskej, zo bychy so w prócowanju zjednočili a zhromadnje natwarili swobodnu, sprawnu, zjednočenu bjezkonfliktnu Europu. Po našim přeswědčenju budžeja Němcy hakle potom zjednočeni, hdyž zwjazaja jich bratrowske wjazby z druhimi ludami, tež z Polakami. Wo to budžemy bjez přestaća prosyć Knjeza cyrkwy.

*

Někotre dopomnjeća

Gerhard Wirth

W junijskim čisle pisach, zo nastupich farske zastojnstwo w Njeswaćidle 6. 7. 1947. Dwě njezděli pozdžišo, póndželu, 21. 7. rano, zhromadźichmy so we wupalenych murjach Božeho domu pod hołym njebjom, wuspěwachmy kěrluš, po wučitanju bibliškeho słowa so nutrnje pomodlichmy a podachmy so do džěta. Najprjedy popjel a rozwaliny zrumować. Započatk bě lochki a tež wjesoly. Skónčnje po dvěmaj dołhimaj, zrudnymaj lětomaj chce wosada swoju něhdy tak rjanu cyrkej zaso natwaric. Naša radosć bě wulka, zo běše nas na 20 pomocnikow abo hišće wjace. Za čas wójny bě na Božej službje husto jenož 10 kemšerjow! Při tym spominachmy, kak su Židža po času Babylonskeho zajeća swój zničený tempel wurudzeni a tež zbožowni zaso twarili. Hdy pak swój Boží dom dotwarimy? Zwotkel dóstanjemy twarski material? Twarskich džělaćerjow? Drjewo za hrjady a kozoty běchu wosadni burja ze swojich lěsow přisľubili a zdžěla hižom spuščeli, ale nětk tam w chójnach lěžeše. Štó nam je dom zwozy? We wosadze bě lědom zapřahow a mało muži za čežke džělo. W přěnich lětach po wójnje swjěčeše potojca mojich paćerskich džěćići swoju konfirmaciju bjez nana, dokelž běchu na hrózbnych bitwiščach spadali abo běchu hišće we wójnskim zajeću abo w jastwje, dokelž běchu jich komunisća jako fašistow přeradžili. Ja však běch hakle po wójnje do wosady přišoľ, tuž wšitkich tutech nanow znaľ njesym. Nimale wo wšěch so mi ze zrudobu powědaše, zo běchu to sprawni, sprócniji mužojo.

Mjena padnjonych wojakow smy na rjane tafle w znowanatwarjenej cyrkwi napisali. Tež na tych njesměmy zabyć, kotřiž běchu smjertne wopory w powójnskich lěhwach wosrjedź našeho kraja. Z Njeswaćidlskeje wosady tam wumrěchu:

Pawoľ Hempel z Njeswaćidla, Serb
Maks Rachel z Njeswaćidla, Serb
wučer Lorenc z Njeswaćidla
wučer a kantor Raußendorf z Njeswaćidla, Serb
Wjenka z Njeswaćidla, Serb
Jan Budar z Holešowa, Serb
Urban z Holešowskeje Dubrawki, Serb
Jan Hajnca z Njeswaćidla, Serb
Arnošt Schmiedel z Njeswaćidla, Serb

August Herrmann z Noweje Wsy pola Njeswaćidla, Serb
Jan Mětk ze Šešowa, Serb
Lukas ze Šešowa, Serb, wróci so na smjerc chory ze zajeća a bórže na to wumrě,

Pawluš ze Šešowa, Serb. Jeho žona nazymu 1946 běrny kopaše njedaloko železnicy. Hdyž čah z jatymi z Budyšina w směru do Wojerec nimo jědžeše, nadobo zasľyša woľanje: „Lejna, Lejna, nas přeć wjezu.“ Runje so hišće dohlada, zo jej ruka ze skótneho wagona přez škalbu kiwaše. Poslednje božemje! Ženje wjace jeho widžala njeje. Hakle njedawno mi jedyn z tehdyšich jatych powědaše, zo je Pawluša widžal w Mühlbergskim lacareće na kósc a kožu wuhłódnjeneho. Krótko bě z nim porěčať. Wbohi čwělowany mješe hišće nadžiju, zo bědy přetraje, ale bórže pozdžišo zemrě.

Bröhl ze Šešowa
Lehmann z Wětrowa, Serb
Hobrak z Łuha, Serb
Sperling z Chasowa, Serb
Hartwig z Wulkeho Přezdrěnja.

Mi so zda, zo je Njeswaćidlska wosada pod komunistami wosebje ćerpjeć měla. Kotřiž su tehdom wjele nuzy a zrudoby zawinowali, su drje nětk wšitcy na prawdže Božej. Mjena nochcu žane mjenować. Do zemrěteho njemjetaj žane kamjenje! Wón njemóže so zakitować. Bóh jeho sudži. Čas 1933 do 1945 je njesměrnje hrěšil. Wjele knihow je so wo tym napisalo a budže so dale pisać. To je nuzne, zo njeby so ženje zabyľo, kak wjele bědow móže zabľudzenosć ćlowjekow zawinować.

My Njeswaćidlsky njerěćimy hakle dženasu, po politiskim přewróće nazymu 1989, wo zľóstnistwach socialistiskeho knježerstwa, ale hižom w lěće 1953 pósľachmy próstwu z někak 400 podpismami na prezidenta Wilhelma Piecka, zo by po puću smilnosće politiskich jatych z kľody puščil. Hač je naša akcija někajki wuspěch měla?

Haj, tola! Něšto njezděł pozdžišo mje wjesnjanosta Jahns (DBD) zawoľa, zo budže wječor zjawna hromada, na kotrejž přede wšěm přećiwu mi póndže, zo dyrbyj sej w měrje přemysľic, kak so zadžeržu. Čeknyć? Doma čakać, hač po mnje přińdu? Abo sam wot so do Säuberlichec korěmy hić, do jamy lawa? Mi bě hnydom jasne, zo póndže wo moje pismo na Piecka. Ja podach so na čežki puć. Wulka stwa bě kopata poľna – takle na 50 ludži. Rěčnik z Drježdžan so wo dołhim přednošku zaběraše z njećlowjeskimi zľóstnistwami fašistow, z ćerpenjemi komunistow po lěće 1933, ze zamordowanjom milionow Židow a wosebje z mordarskej wójny 1939 do 1945 a skónči někak takle: „A Njeswaćidlski farar sebi zwěri, za tutech njećlowjeskich fašistiskich zľóstnikow pola prezidenta wo smilnosć prosyć. My to nanajkrućišo zatamamy. Zo su ludžo toľ šamale pismo podpísali, je njezrozumliwe. Jich mjena dyrbimy sej hišće dokľadnje wobľadać.“ Hrimotacy přiľlesk – a ja sedžach mjez nimi. Znajmjeńša džesaćo so na mnje wobrocichu z kusatymi, wóhniwymi porokami a prašenjami.

Mat. 10, 18 a 19: Was budža před knjezow

a kralow wodzić mojedla k swědčenju na nich a na pohanow. Hdyž pak was podadža, njestarajće so, kak a što byšće rěćeli, přetož w samej hodžinje budže wam date, što dyrbiće rěćeć.

Ja móžach měrnje a wěcownje na kóžde prašenje a křiwdženje wotmoľwić. A džiwna wěc – woni mi dachu rěćeć. Hewak bě na tajkich zhromadžiznach wašnje z hwizdanim a woľanjom „wobskorženemu“ slowo znjemóžnić. Ja wědžach, zo so w tutej chwili mój dóńt za přichodne lěta rozsudži. Kóždy nowy nadběh přećiwu mi wubudži sylny přiľlesk pola našuwaných. Nichtó pak mi na moje wotmoľwy njeprěľhosowaše. Sam lutki stejach wosrjedź njemdreje ćrjody.

Tutón wječor w Säuberlichec korěmjje w Njeswaćidle je za mnje jedyn wjeršk mojeho žiwjenja.

*

Anika

W cuzym kraju wopytach njeznatu swójbu, kotraž mje woćakowaše. Njerěćachu kaž ja, a ja njeznajach tež jich rěć. Tola wšitcy znajachu druhu rěć, a tuž so derje dorěćachmy. To rěka – my dorosćeni, ja a staršej dweju maľeju džěćići. Synk běše po wšěm zdaću šuler třećeje rjadownje, šěsćlětna džwóćička njechodžeše dotal do šule. Wo njej chcu wam rozprawjeć.

Anika – tak rěkaše – zwěsći bórže, zo so ze mnu njedorěći. To, štož chceš mi rjeć, njerozumjach, a na to, wo čimž chceš ja jej powědać, činješe hľupje. A tola by rady ze mnu bjesadowať.

Jónu popoľdnju, hdyž běše bratřik we šuli, nan na džěle a maćerka nakupować, běchmoy w stwě samaj, Anika a ja. Kajka bě to mjerzata situacija, hdyž móžeja ludžo jenož na sebjje hľadać! To móže kóždy jenož něšto sam za sebjje činić. Hižo počach so z tym wjednać. Mějach něšto k čitanju a nimo toho wulku knihownju k wužiwaniu.

Tola Anice so to njelubješe a započa zadžěwk rěće wobeńć. Přinješe mi różoweho barika. Potom slědowaše po rjedže někak pjeć wšelakich klankow. A dwaj wozyčkaj. Nuzowaše mje, zo bych sej klanki derje wobľadať. Za chwilu přinješe někajke hrajkiki. A bul. Mjetachmoy jón wot różka do różka. Keďzbliwje wězo, zo njebychmoy ničo rozbiľoj. Potom přińdžechu wobrazowe knižki na rjad. Pozdžišo molowanski zešiwk a pisaki. Wona mi něšto namolowa, a na jeje přeće tež ja jej něšto namolowach: zwěrjatka, čežki, kwěťki.

W běhu tuteje mateje zabawy mi ani na mysl njeprěĩdže, zo scyľa njerěćimoy, hačrunjež so tak derje zrozumichmoy. Běch zbožowny, zo džěćo wo mnje rodžeše. Wyše toho wot njeho nawuknych, zo móžeja so ludžo tež bjez rěće dorozumić. Jenož rady so dyrbja měć.

Dokelž hewak, kaž sym jónu čitaľ, je ludžaca rěć srědk k mjezynarodnemu njedorozumjenju.

Jelizo so njepoľpšiće a njebudžeće-li kaž džěćići, njezastupiće do Božeho kralestwa.
Mat. 18,3

Dopominamy na

Heinricha Schliemanna

Wón narodži so 6. januara 1822 w Neu-buckowje w Mecklenburskej jako syn duchowneho. Po wopyće realneje šule w Neustrelitzu běše wón wučomnik překupca we Fürstenbergu. 1841 chcyše so z lóđu wot Hamburga do Venezuele podač, ale jeho lóď so ponuri. Schliemann bu wuchowany a do hospitała w Amsterdamje dowjezeny. Po wustrowjenju přistaji so we wikowanskim domje w Amsterdamje. W tutym času wuknješe wón z wulkej pilnosću wšelake řeče. Pisa so wo tym, zo znaješe Schliemann jendželsku, francosku, nižozemsku, španisku, italsku a portugalsku řeč. Bórze tež wobsedžer wikowanskeho doma spózna, kajkeho wobdarjeneho sobudželačerja wón w Schliemannu ma a pomjenowa jeho za pisarja a knihiwjednika swojeho předewzača. Po tym zo běše hišće ruščinu nawuknył, bu wot swojeje firmy 1846 do tehdomnišeho Petersburga posłany. Tam nawukny wón hišće grjekščinu a pozdžišo staru grjekščinu. W létomaj 1858 a 1859 přepučowa wón Šwedsku, Dansku, Němsku, Italsku, Egyptowsku, Syrisku a Grjeksku. W léce 1863 přesta wón wikować a studowaše archeologiju. Po tym zo bě 1864 do 1866 přez swět pučował, započa wón 1868 stare, dawno zničene a wopušćene města wurywać. Jemu so poradž, město Troja, kotřež je přez Homerowe basnje znate, namakač a wuryč, a po tym města Mykene, Tirys a dalše. Za tute wulke skutki dósta wjele česćowanjow, mjez druhim bu 1881 čestny wobydler Berlina. 26. decembra 1890 (potajkim před 100 lětami) zemře w Neapelu na puču k dalším wurywanjam. Přez wurywanja starych městow je wón dotal njeznatu kulturu 2. lětstotka do Chrystusa namakał. a.

*

„Naša swójbna tragedija...“

– Interview z Korlu Nalijom –
(Kónc)

Za tydzeń hižo mějach wotmołwu a w njej jasnje steješe, zo njesmě ničtó z toho ćeže měč, hdyž so na młodžinskej swjećbje nje-wobdžěli. Běch dobył. Dieckmannowy list podach do Drježdžan na Krajnocyrkwinski zarjad. Z nim je so mnohim starším, kotřiž nochcychu swoje džěci k swjećbje dač, pomhač móhlo.

Přiššem njebě moje džěto jednore, atmosfera bě napjata. W mojih aktach tola wšo wo mni steješe. Jara kritisce přeco na mnje hladachu. Sym dyrbjal wjele džělač, zo njebych nadpadnył. Druzy su so mytowali, ja lětdzesatki nic, moje džěto so ženje njeje připóznało. Džiwam so, zo može čłowjek to psychisce a fyzisce wutrač. Bjez swojeje kruteje wěry njebych to znjesć móhl.

Knježe Nalijo, z Wašim bratrom Janom Nalijom chcemy so hišće wosebiće rozmołwjeć; Wašeho bratra Pawoła Nalija pak nje-možemy so wjace za jeho wosudom prašeć, wón je njeboh. Powědajće nam prošu něšto wo nim.

Pawoł je so narodžil 24. decembra 1921 a

je 1976 w Drježdžanach zemřel. Cyłe swoje žiwjenje po 1945 je dał za serbstwo. Wón je był zasudženy a by so dyrbjal zjawnje rehabilitować.

Kajke běše jeho žiwjenje?

Wón je wopytał Krajnostawski seminar w Budyšinje a je po wójnje hromadže z Janom studował w Praze na Karlowej uniwersiće, Jan wučerstwo, Pawoł prawo. W Praze je sobu skutkował při tamnišim serbskim rozhlосу. Bratraj staj potom w Ljubljanje studowaloj a po wustupje Tita z Kominterny so po wulkich čězach domoj nawróćiloj. Sčěhowaču dalše čeže, dokelž běštaj podhladnaj, zo staj Titowaj agentaj. Naš cyty dom so tehdy přepytowaše za aktami. Zachadźachu kaž rubježnicy.

Pawoł přewza potom nadawki w Domowinje a džělaše pod Jurjom Wuješom jako redaktor „Noweje doby“. Wjele je był na Domowinskich zhromadźiznach, je měl referaty, je so jara prócował za serbstwo.

Kónc polstatych lět džěše do Lipska, chcyše swój studij dokončić. Tam jeho 14. julija 1960 zajachu.

Z kajkeje přičiny? Hišće Tita a Južnosłowjanskeje dla?

Porokowachu jemu, zo je agent zapada. Sym sej wěsty, zo staj dwaj Serbaj někotre jeho wuprajnja přeradžiloj: jedyn hižo njeboh i druhi hišće we wysokim zastojnstwje skutkowacy.

Wosom měsacow je bratr sedzał sam w celi. Njesmědžeše pisać a wopyt dóstač. Wodnjó a w nocy su jeho přeslyšowali. Nalěto 1961 zasudžachu jeho k třom lětam jastwa. Je nimale cyty čas wosedžeč dyrbjal, hłownje w Lipsku.

Sće tehdy zwisk z bratrom mě?

Njejsym jeho ženje wopytač směl. Ani na sudniskim jednanju njesmědžach so wobdžělić, wšo so stawaše bjez swědkow. Do jednanja su tež mje přeslyšowali, pjeć hodžin dołho. Hročachu mi samo z jastwom, dokelž nochcych to rjec, štož chychu wote mnje slyšeć. Po přeslyšowanju běch fyzisce a psychisce dospótnje wučerpany. Kak hakle to čłowjekej być dyrbi, hdyž wosom měsacow sam w celi sedži a so přeco znowa přeslyšuje!

Sym spytal Pawolej pomhač. Džěch na Domowinu a prošach wo pomoc. Podarmo, njejsu ničo činili – a Pawoł je so tak za serbstwo prócował. Tehdy sym wustupil z Domowiny.

Nawróći so Waš bratr po pušćenju z jatby do serbskeho džěla?

Ně, wón bě potom jednory džělač w Perfekće, přez přecela dósta pozdžišo džěto jako justiciar w firmje při Drjewowych wikach a zaso pozdžišo džěše do Oschatza jako justiciar. Skónčnje přewza zastojnstwo cyrkwiskeho prawiznika w Drježdžanach. Jenož po lěta tam džělaše, potom zemře. Běrtlk lěta po jeho smjerći sej jeho žena žiwjenje wza.

Pawoł je psychisce a fyzisce chory z jatby přišoł, njeje wjele řečał, je čerpjeł. Do toho bě přeco strowy a hibičiwý, je měl wulke dary a je wjele wuskutkował w swojim džěle. Sym měnjenja, zo je bratr na sčěhi jatby zemřel.

Kak widźiće džensa Waš a Wašuju bratrow wosud?

Dopomjenki su wjac hač hórke. Cyłe ži-

wjenje našeje swójbje je so zničilo, jenož dokelž mějachmy swójske politiske nahlady. Je hórko, zo Pawoł njeje přewrót směl dožiwić, zo nima spokojenje, zo so džensa – Bóh dał – wšo k lěpšemu wobroći.

Wy so jako wuměnkar džensa jara w Nowym forumje angažujete, lědma pak w serbskim žiwjenju.

Sym a wostanu Serb. Mam dobry zwisk ze serbskim ewangelskim žiwjenjom, z Domowinu pak docyła žadyn. Našu swójbnu tragediju mamy so wosebje serbskim funkcionaram džakować, to čłowjek njemože jednorje zabyć.

Hač je to prawje abo nic, snadž mi tež tón abo tamny za zło wza, ale moje měnjenje je: w Domowinje, w „Nowej dobre“ a druhdže, tam sedža hišće ci, kiž po mojim zdaču dyrbjeli wotstupić. Woni njesměli wjace hłownu ról hrać. Džiwam so, zo so w tym nastapanju ničo nječini w Serbach. Do zamolwitych funkcijow dyrbjeli ludžo, kiž nimaja počezenu zaštosć, kiž předy njejsu k słowu přišli.

Kak posudžujete přichod serbstwa?

Kak, to smy widželi na cyrkwinskim dnju w Malešecach. Horstka tam bě a budže lěto wot lěta mjenje. Widžu hišće syły serbskich kemserjow, kiž ze Židžinoho do Wojerec běžachu. To je dawno nimo. Wina je asimilacija.

Abó wozmjemy sej wyšu šulu. Prjedy bě wona serbska, džensa so tam němsce řeči. Kak móžemy serbstwo zdžerčeć, hdyž ani na serbskej wyšej šuli možno njeje, zo so tam woprawdže Serbja serbsce kubłaja?

Naš nan a druzy su z idealizma džětali za serbstwo. Z kolesom smój z nanom jězdžiloj do Wojerowskich kónčin „Předzenaki“ předawač. Štó džensa hišće z idealizma za Serbow džěla? Wo pjenjezy dže, ale wutroba tu njeje.

Nochcu přečornje widžeć, ale ze serbstwom dže wróčo.

Što woznamjenja za Was přewrót w našim kraju?

Moje žiwjenje w zašlych štyrceci lětach bě hórke, njemějach žane připóznaće. Džensa sym znata a připóznaata wosobina w Budyšinje. Džensa tež ci, kotřiž mje njejsu dołho znali, jako čłowjeka připóznaja. Z 30. měrcy 1990 sym rehabilitowany.

Přirunuju husto z časom po wójnje. Tehdy su kóždoho nominelneho Pg wuhnali ze šulstwa. Džensa sej stronjenjo žadaja humanitarnosć a zo smědža w šulstwje wostač. Na gmejnje w Małym Wjelkowje sym so, hačrunjež njeběchmy ženje nacije, hańbowal, kak su tam na člonow NSDAP zachadželi, kak su donošowali, jich z retlemi bili. Třo z Maleho Wjelkowa so ženje njejsu wróćili, hačrunjež njeběchu žani zažrání nacišća. A pozdžišo: Štó měješe sobuželnosć ze mnu, z mojej swójbju? Bě to humanita, kotruž sej džensa žadaja? Kak wustupuje Gysi? Maja wulku hubu, zo so jim njeprawda stawa.

My nochcemy žanoho nominelneho člona SED wuhnač. My dyrbimy jako křesćenjo lěpši być hač woni, hewak ničo lěpje njebudže. Nježadam sej žane pochłostanje a nježadam sej, zo z nimi činimy, kaž so z nami činili. Kóždy dyrbjal sej sam prašenje stajić, što je činil, hdže je winu na so wzał.

Prašala so T.M.

Paweł Nalij w léce 1946

*

Serb wostanu

*Serb chcu ja byc a wostać rady,
chcu serbstwo wědnje lubo měc;
njech přindžeja tež wšelke pady
mi žiwjenske, Serb chcu pak byc.*

*Serb byc a wostać chcu ja rady,
za serbstwo chcu ja wojować,
na našich wótcow čas chcu rady
ze zrudnym wokom zhladować.*

*Serb, Serb ja wostać chcu přerady
a Serbow slawu pozběhać;
Bóh serbski lud chcu swojey hnady
dać do wěčnosti wužiwać!*

*Ow, spěwy njech so zyboleja
na honach drohoh serbowstwa,
kiž zeleni kaž mlódna meja
so w wěncu slawnoh słowjanstwa!*

*Njech njebjesa so posměwkuja
nad tobu, droha Lužica,
a tebi časy wubudžuja,
hdžež Serbow slawa plody ma!*

(Z Lužičana 1866/8)

POWĚSĆE

Poršicy. Štóz so Poršicam bliži, widzi hižo zдалoka zaroštowanu cyrkwinu wěžu. Z tym su so 10lětné prócowanja fararja a cyrkwinskeho předstejičerstwa zwoprawdžili. Při wšém wjeselu, zo so nětk nimo cyrkwe tež wěža wobnowi, zwostanje za cyrkwinske předstejičerstwo starosć, hač budžeja pjenjezne srědky wosady za twar dosahać. Hrubje přeličene dyrbi wšitko dohromady 75000 hr plaćić. Telko pjenjz pak nimamy. Wjele pomocnikow su pomhali stary wobmjek wotklepać a zrumować. Z tym je najprjedy jónu jedne městno w předwuličenju zabyte. Nadžijamy so tež, zo budže něštožkuli tuńše a zo móža wosadni hišće podlanske džěta wukonjeć. Snadž budžeja potom pjenjezy dosahać. L.

Ekumeniska nutrnosć w cyrkwi swj. Michała w Budyšinje dnja 14. 10. 1990

Duša z dušu zjednocena měr we Bozy pytaju,
a jich lubosć wučisćena ma so k Božom jehnjeću,
kiž tam před joh stołom krasne steji w swojej drohej krvi,
w swojej njewinosći jasne wšém so svojim překrasni.

Přeprašeni ewangelscy a katolscy křesćenjo běchu sej předewzali, na tutym mjenowanym dnju hromadže w jednoće našeho njebjeskeho Wótcy ze spěwami česćić a tež na Bože słowo sluchać.

Superintendent S. Albert porěča nam wo tym, zo njebjeski Wótc swoju njesměrnú lubosć k nam hrěšnikam z tym pokazuje: Tak je Bóh swět lubował, zo wón swjeho jeničkeho Syna je dał, zo bychy wšitcy, kiž do njeho wěrja, zhubjeni njebyli, ale wěčne žiwjenje měli.

Farski wikar Anders podšmórny: Wulku lubosć, nam poskićenu, njechamy zabyć. Chcemy nam darjenu lubosć dale dawać. Zinzendorf nam w kěrļušu takle praji: Ty sy lubosć poručit, zo mamy lubować; daj, zo morwa duša žiwa we lubosći móhla stać,

zo my lubosć wusywamy a zo kóždy wě, štó smy,
zo my jedyn narod mamy a za jenoh stejimy.
Cyrkwinski chór z Wotrowa z chwalbnymi spěwami nutrnosć porjeňši.

H.H.

Němska ewangelsko-lutherska cyrkej w Ruskej

Wot nowembra 1988 je Harald Kalnins biskop Němskeje ew.-luth. cyrkwe w Ruskej. Předarjo tuteje cyrkwe su drje wosebje zloženi na dušepastyrstwo mjez Němcami, dyrbja pak tež Rusam sluzić. Młodžina němsku rěč dosć njeznaje, dokož je šula dočista ruska. Tuž je němski teologiski seminar dwurěčny. Na kemšach lektorjo bibliske perikopy we woběmaj rěčomaj čitaja.

*

Michalska cyrkej w Budyšinje

2. swjaty džen hód, 26. decembra 1990, w 19.30 hodž.

Johann Sebastian Bach
Hodowny oratorij (kantaty 4 do 6)

Sobuskutkowacy:
Gertrud Günther, Drježdžany, sopran
Birgit Baumann, Budyšin, alt
Hannes Böhm, Cwikawa, tenor
Horand Friedrich, Drježdžany, bas

Siegfried Schneider a Peter Lohse, trompeta
Collegium musicum novum Budyšin
Chóry: Bratrowska wosada Mały Wjelkow,
Katolski tachantski chór Budyšin, Kantorstwo swj. Michała
Tachantski organist Friedemann Böhme, pišće
Nawjedowanje: kantor Christfried Baumann
Zastupne lišćiki při wječornej kasy

Silwester, 31. decembra 1990, w 20.00 hodž.

Pišćelowa hudźba kónc lěta

z džěłami Bacha, Mozarta a dr.

Při Eulowych pišćelach: kantor Christfried Baumann
Sobuskutkowacy:
Gabor Deak, Mnichow, flejta
Günther Schwarze, Drježdžany, Eulowy pišćelowy pozitiv

Přeprašujemy

2. 12. – 1. njedžela w adwencie
10.00 hodž. kemše z Božim wotkazanjom w Budyšinje na Michalskej (Albert)
w samsnym času Boža služba za džěci
12.25 hodž. delnjoserbska nutrnosć w rozhłosu
13.30 hodž. kemše z Božim wotkazanjom w Budestecach (Albert)

9. 12. – 2. njedžela w adwencie
10.00 hodž. kemše z Božim wotkazanjom w Hodžiju (Albert)

15. 12. – sobota
14.00 hodž. wosadne popođnjno w Drježdžanach

16. 12. – 3. njedžela w adwencie
8.30 hodž. kemše w Minakale (Feustel)
12.25 hodž. nutrnosć w rozhłosu

23. 12. – 4. njedžela w adwencie
8.30 hodž. kemše w Hrodzišću (Malink)
10.00 hodž. kemše w Barće (Malink)
10.00 hodž. kemše w Rakecach (zhromadnje z Njeswačidlom; Feustel)
14.00 hodž. serbska Boža nóc w Budyšinje na Michalskej

25. 12. – 1. džen hodow
9.00 hodž. kemše w Bukecach (Malink)
12.25 hodž. nutrnosć w rozhłosu

26. 12. – 2. džen hodow
10.00 hodž. kemše w Budyšinje na Michalskej (Albert)
w samsnym času Boža služba za džěci

30. 12. – njedžela po hodžoch
12.25 hodž. nutrnosć w rozhłosu

6. 1. – Třoch kralow
10.00 hodž. kemše w Budyšinje na Michalskej (Albert)
w samsnym času Boža služba za džěci
13.30 hodž. kemše w Budestecach (Albert)

Pytaj prawdu,
slyš prawdu,
wukń prawdu,
lubuj prawdu,
čiń prawdu,
džerž prawdu,
zakituj prawdu
hač do smjerće.

mišter Jan Hus

Pomhaj Bóh, časopis ewangelskich Serbow. Rjaduje Konwent serbskich ewangelskich duchownych. – Ludowe nakladnistwo Domowina, Budyšin, Sukelnska 27. Radaktor a skazanki: sup. Siegfried Albert, Serbski kěrchow, 8600, Budyšin, tel. 42201. – Čišeć: Nowa Doba, čišćernja Domowiny w Budyšinje (III-4-9-1042/90). – Wuchadža jónkróć za měsac. Přinoški a dary na konto: Sorbische evangelische Superintendentur Bautzen, Sp. Bautzen 4962-30-110. –